

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо забезпечення кримінальних проваджень, здійснення яких унеможливлено внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України»

1. Мета

Метою прийняття проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо забезпечення кримінальних проваджень, здійснення яких унеможливлено внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України» (далі – проєкт Закону) є вдосконалення національного законодавства в частині захисту конституційних прав, свобод та інтересів осіб під час здійснення кримінальних проваджень, виконання покарань, що унеможливлені внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України.

2. Обґрунтування необхідності прийняття запропонованих змін до законодавства

Проєкт Закону розроблено на виконання:

пункту 138 Плану роботи Міністерства юстиції України на 2026 рік, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 02 березня 2026 року № 537/5;

пунктів 3, 14, 19, 20, 22, 37 Плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 року № 1171-р (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 квітня 2023 року № 288-р);

пункту 3.8.2 Плану заходів спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р;

пункту 324 Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2026 рік, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 10 лютого 2026 року № 4774-IX;

пункту 127 Плану пріоритетних дій Уряду на 2026 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2026 року № 306-р.

2.1. Одним із пріоритетних завдань кримінального судочинства є забезпечення правових механізмів, які обумовлюють реалізацію принципу невідворотності відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення.

На цей час правоохоронні органи стикаються з перешкодами у здійсненні всебічного та ефективного розслідування кримінальних правопорушень, зокрема, є відсутність доступу до тимчасово окупованих територій України, що

та проведення слідчих (розшукових) дій щодо осіб, які виїхали та/або перебувають на тимчасово окупованій території України та/або на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором.

На сьогодні визначений Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) механізм виклику осіб, які перебувають на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, шляхом скерування запиту про міжнародну правову допомогу є неефективним.

Згідно з положеннями КПК орган досудового розслідування зобов'язаний формально дочекатись відповіді компетентних органів Російської Федерації, яка надається переважно через 6 місяців – 1 рік після надіслання відповідного запиту, щоб використати механізм виклику осіб, передбачений частиною восьмою статті 135 КПК. Вказане не сприяє проведенню досудового розслідування у розумні строки.

У кримінальних провадженнях про злочини проти основ національної безпеки, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку компетентні органи Російської Федерації відмовляють у наданні міжнародної правової допомоги.

Враховуючи наведене, вказані положення неповною мірою відповідають практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та Верховного Суду.

Так, у рішенні ЄСПЛ наголошується на важливості обізнаності особи про кримінальне провадження як попередньої умови розгляду справи *in absentia* і що суд під час розгляду справи в порядку спеціального досудового провадження зобов'язаний обґрунтувати, чи були вжиті всі можливі, передбачені законом заходи щодо дотримання прав обвинуваченого на захист та доступу до правосуддя. Так, у справі «Колоцца проти Італії» (заява № 9024/80 від 12 лютого 1985 року) вказано, що неналежні спроби органів влади донести до заявника інформацію про розгляд кримінального провадження щодо нього й відмова в подальшому в перегляді розглянутої *in absentia* справи стосовно заявника є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У справі «Сейдовіч проти Італії» (заява № 56581/00 від 01 березня 2006 року) вказано, що заочне засудження заявника, якого визнали таким, що переховується, і щодо якого не було здійснено належного повідомлення про притягнення його до кримінальної відповідальності, за неефективного засобу правового захисту, спрямованого на перегляд його засудження, є порушенням.

У Постанові Верховного Суду від 04 березня 2020 року у справі № 4910/16/19-к (провадження № 51-4903км19) наголошено, що КПК установлює особливий порядок виклику підозрюваних, щодо яких здійснюється спеціальне досудове розслідування (*in absentia*), та вручення процесуальних документів. А саме повістки про виклик підозрюваного в разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та є обов'язковою публікація

у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження і на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування.

У Постанові Верховного Суду від 04 листопада 2021 року у справі № 326/1385/18 (провадження № 51-2018км21) вказано, що направлення повідомлення про підозру та повісток підозрюваному, який перебуває на тимчасово окупованій території України, за допомогою месенджера «Viber» на номер телефону, яким користувався підозрюваний, та підтвердження того, що він переглянув ці повідомлення, відповідає положенням КПК та є додатковим заходом до основних способів інформування підозрюваного, передбачених КПК, як то вручення повідомлення про підозру та повісток захиснику підозрюваного і вжиття заходів до їх вручення самому підозрюваному.

У Постанові Верховного Суду від 21 грудня 2022 року у справі № 759/5737/17 (провадження № 51-2899км20) зазначено, що сторона обвинувачення під час досудового розслідування вжила заходів для повідомлення особі про здійснюване щодо неї кримінальне провадження, зокрема, крім повідомлень на офіційному вебсайті Генерального прокурора та в газеті «Урядовий кур'єр», повідомлення про підозру особі було надіслано на адресу електронної пошти так званого Арбітражного суду Республіки Крим. Таким чином, у цьому кримінальному провадженні суд першої інстанції врахував специфіку спеціального досудового провадження (частина третя статті 323 КПК), зберігаючи неупередженість та безсторонність під час розгляду справи, приділив особливе значення охороні прав і законних інтересів обвинуваченої як учасника кримінального провадження, яке відбулося за її відсутності, забезпеченню повного та неупередженого судового розгляду з тим, щоб до обвинуваченої була застосована належна правова процедура в контексті приписів статті 2 КПК.

Аналіз зазначених позицій ЄСПЛ та Верховного Суду свідчить, що здійснення виклику особи в кримінальному провадженні шляхом публікації інформації про таке повідомлення на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора з подальшою публікацією вказаної інформації в офіційних друкованих виданнях та направлення захиснику є недостатнім для забезпечення права особи на справедливий суд у розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Тобто таке повідомлення, крім порядку, визначеного КПК, має здійснюватися стороною обвинувачення в будь-який доступний спосіб шляхом надсилання такого повідомлення електронною поштою, телефоном у месенджерах тощо.

У контексті забезпечення права на справедливий судовий розгляд, зважаючи на практику ЄСПЛ, а саме рішення ЄСПЛ «Сейдовіч проти Італії» (заява № 56581/00 від 01 березня 2006 року), «Санадер проти Хорватії» (заява № 80117/17 від 08 жовтня 2020 року), необхідним є закріплення права особи оскаржити судові рішення у касаційному порядку, а також можливість його перегляду за участю такої особи.

Крім того, згідно зі статтею 3 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 року, якщо Договірна Сторона звертається до іншої Договірної Сторони із запитом про видачу особи для цілей виконання вироку або постанови про утримання під вартою відповідно до рішення, проголошеного щодо цієї особи у її відсутність, запитувана Сторона може відмовити у видачі для таких цілей, якщо, на її думку, під час провадження у справі, в результаті якого було проголошене судове рішення, не були забезпечені мінімальні права на захист, які визнаються за кожною особою, що обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення.

Проте видача правопорушника здійснюється, якщо запитуюча Сторона надає гарантії, які вважаються достатніми для забезпечення відповідній особі права на повторний судовий розгляд, який гарантує право на захист. Таке рішення дає можливість запитуючій Стороні або звернути до виконання постановлене судове рішення, якщо засуджена особа не заперечує, або, якщо вона заперечує, порушити переслідування проти виданої особи.

Коли запитувана Сторона інформує особу, видача якої запитується, про судове рішення, постановлене щодо неї у її відсутність, запитуюча Сторона не розглядає таке повідомлення, як офіційне повідомлення для цілей кримінального провадження у цій державі.

Таким чином, для вирішення в межах міжнародного правового співробітництва, зокрема, через процедуру екстрадиції, питання виконання судового рішення (вироку), ухваленого за результатами спеціального досудового розслідування за відсутності обвинуваченої особи, мають бути забезпечені мінімальні права засудженої особи на перегляд вироку суду за його присутності, у зв'язку з чим положення КПК потребують внесення змін у частині оскарження рішень щодо здійснення спеціального досудового розслідування.

2.2. У зв'язку з тимчасовою окупацією окремих територій України через збройну агресію проти України виникла необхідність у законодавчому врегулюванні питань щодо забезпечення здійснення кримінальних проваджень, які не завершилися ухваленням судового рішення по суті у зв'язку з тим, що матеріали кримінальних проваджень у цілому або їх окремі частини були знищені, втрачені внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України або перебувають у володінні незаконних органів (посадових, службових осіб), порядку виконання вироків, ухвалених судами України, щодо осіб, які відбували або відбувають покарання на тимчасово окупованій території та/або на території держави, визнаній Верховною Радою України державою-агресором, а також відновленням матеріалів кримінальних справ, за якими винесені судами України рішення, проте такі матеріали в цілому або їх окремі частини були знищені, втрачені внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України або знаходяться у володінні незаконних органів

(посадових, службових осіб), що позбавляє суд можливості переглянути судові рішення.

Крім того, ЄСПЛ 11 лютого 2021 року ухвалено остаточне рішення у справі «Куроченко та Золотухін проти України» (заяви №№ 20936/16, 53257/16), яким констатовано порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тим, що органи державної влади не вжили всіх доступних їм заходів для сприяння розгляду справи першого заявника, а також у зв'язку з недослідженням органами влади питання, чи було виправданим продовження розгляду кримінальної справи щодо другого заявника за відсутності будь-яких перспектив з огляду на те, що національним законодавством не передбачено процедуру відновлення матеріалів справ, у яких не ухвалено вирок, як у справі другого заявника.

Відповідно до пункту 1 статті 46 Конвенції та статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання.

У рішенні у справі «Куроченко та Золотухін проти України» ЄСПЛ зазначив, що ситуація другого заявника відрізняється від ситуації заявника у рішенні в справі «Хлебик проти України» (Khlebiuk v. Ukraine, заява № 2945/16 від 25 липня 2017 року), оскільки національне законодавство не передбачає жодної процедури звернення із заявою про відновлення втрачених матеріалів справи у ситуаціях, в яких судом не ухвалено вирок, як у справі другого заявника (пункт 113 рішення). З цієї причини національні суди ніколи не розглядали суть справи другого заявника і не досліджували можливість відновлення матеріалів справи, навіть з джерел, вказаних заявником (пункт 114 рішення).

Крім того, пунктом 22 Плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 року № 1171-р (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 квітня 2023 року № 288-р), визначено завдання щодо розробки та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про незастосування обчислення строків досудового розслідування щодо кримінальних проваджень за злочинами, вчиненими на тимчасово окупованій території.

У зв'язку з викладеним питання стосовно обчислення строків досудового розслідування щодо кримінальних проваджень за злочинами, вчиненими на тимчасово окупованій території, потребує відповідного врегулювання шляхом внесення змін до положень КПК.

3. Основні положення

3.1. Проектом Закону пропонується доповнити статті 135, 297⁵, 323 КПК положеннями щодо удосконалення порядку виклику особи в кримінальному провадженні.

Також пропонується розширити перелік кримінальних правопорушень, щодо яких може здійснюватися спеціальне досудове розслідування, у зв'язку з чим перелік, визначений частиною другою статті 297¹ КПК, доповнено частиною третьою статті 127, статтею 149, статтями 259, 260, частинами другою – п'ятою статті 361, частиною другою статті 361¹, частиною другою статті 361², частинами другою та третьою статті 362, частиною другою статті 363¹ та статтею 368⁵ Кримінального кодексу України (далі – КК).

Крім того, проектом Закону встановлюється, що якщо особа не подала апеляційну скаргу на вирок суду, ухвалений за результатами спеціального судового розгляду, апеляційна скарга може бути подана цією особою протягом тридцяти днів з дня затримання засудженої особи та вручення їй копії обвинувального вироку суду, крім випадків, коли особі особисто вручено повідомлення про підозру та така особа була оголошена в розшук у зв'язку з переховуванням від органів досудового розслідування або суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (абзац третій частини третьої статті 395 КПК у редакції проекту Закону).

3.2. Проектом Закону пропонується положення розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» доповнити новим пунктом 24, відповідно до якого засуджені особи, які не відбули в установленому законом порядку призначене вирок суду покарання внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України, за рішенням суду звільняються від подальшого відбуття цього покарання, крім осіб, засуджених до довічного позбавлення волі або за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених статтею 109, частинами першою, другою статті 110, статтею 110², частиною першою статті 111, частинами першою – сьомою статті 111¹, статтею 111², частиною першою статті 113, статтями 114–114², катування, передбаченого частиною третьою статті 127, злочинів, передбачених статтями 258–258⁶, та злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених статтею 437, частиною першою статті 438, частиною першою статті 439, статтями 440, 441, частиною другою статті 442 та статтею 442¹ КК, якщо з дня набрання законної сили таким обвинувальним вирок закінчилися строки, визначені статтею 80, частиною третьою статті 106 КК.

Обвинувальні вироки, строки давності виконання яких не закінчилися, а також стосовно осіб, засуджених до довічного позбавлення волі або за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених статтею 109, частинами першою, другою статті 110, статтею 110², частиною першою статті 111, частинами першою – сьомою статті 111¹, статтею 111², частиною першою статті 113, статтями 114–114², катування, передбаченого частиною третьою статті 127, злочинів, передбачених статтями 258–258⁶, та злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених статтею 437, частиною першою статті 438, частиною першою статті 439, статтями 440, 441, частиною другою статті 442 та статтею 442¹ КК, переглядаються судом у частині визначення відбутого строку покарання.

До відбутого строку покарання суд зараховує строк, відбутий в установленому законом порядку, та строк з дня, коли виконання в установленому законом порядку унеможливлене внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України, до дня повернення особи на територію України під загальною юрисдикцією України.

До відбутого строку покарання не зараховується строк, під час якого особа ухилялася від відбування покарання.

Положення цього пункту не застосовуються у разі передачі осіб для відбування покарання в порядку, передбаченому КК або міжнародним договором України.

Також проектом Закону пропонується положення КПК доповнити новим розділом IX³ «Особливості досудового розслідування та судового провадження, здійснення яких унеможливлено внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України», яким встановлюються особливості здійснення досудового розслідування та судового провадження, здійснення яких унеможливлено внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України та порядок відновлення матеріалів кримінальних справ з метою оскарження судових рішень.

З метою уникнення дублювання положень у частині відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження проектом Закону виключається стаття 615¹ КПК.

Крім того, проектом Закону вносяться відповідні зміни до Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». Зокрема, пунктом 1 частини першої статті 1 цього Закону пропонується передбачити, що до звільнених осіб прирівнюються також особи, які засуджені вироками, що винесені судами України, та які відбували покарання на тимчасово окупованій території та/або на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, крім осіб, які передані для відбування покарання в порядку, передбаченому КПК або міжнародним договором України.

4. Правові аспекти

У цій сфері правового регулювання діють Конституція України, КК, КПК, Кримінально-виконавчий кодекс України, закони України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону не потребуватиме додаткових фінансових витрат з Державного бюджету України.

6. Позиція заінтересованих сторін

Проект Закону не потребує проведення публічних консультацій з громадськістю, у зв'язку з чим не виносився на громадське обговорення відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996.

Проект Закону не стосується соціально-трудової сфери, права осіб з інвалідністю.

Проект Закону не стосується функціонування і застосування української мови як державної.

Проект Закону не стосується сфери наукової та науково-технічної діяльності та на розгляд Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій не надсилався.

Проект Закону *погоджено із зауваженнями, які враховані*, із Службою безпеки України; *погоджено із зауваженнями, які враховані частково*, із Офісом Генерального прокурора, Верховним Судом, Державним бюро розслідувань; *погоджено без зауважень* Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

7. Оцінка відповідності

Проект Закону не належить до пріоритетних сфер зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правових, та права Європейського Союзу (acquis EC).

Проект Закону за предметом правового регулювання відповідає Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини, не містить положень, які порушують принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Проект Закону не потребує проведення гендерно-правової експертизи.

У проекті Закону відсутні правила і процедури, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Проект Закону не потребує проведення громадської антикорупційної експертизи.

У проекті Закону відсутні положення, які містять ознаки дискримінації.

З урахуванням пункту 3 § 70 Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року № 950, прийняття або перегляд законів, актів Кабінету Міністрів та центральних органів виконавчої влади для реалізації положень законопроекту не передбачається.

8. Прогноз результатів

Прийняття проекту Закону сприятиме здійсненню досудовому розслідуванню та судовому провадженню, здійснення яких унеможливлено внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України.

Проект Закону не належить до регуляторних актів.

Реалізація проєкту Закону не вплине на розвиток регіонів, ринок праці, громадське здоров'я, екологію та навколишнє природне середовище.

Реалізація проєкту Закону матиме вплив на інтереси заінтересованих сторін.

Заінтересована сторона	Вплив реалізації акта на заінтересовану сторону	Пояснення очікуваного впливу
<p>Учасники кримінального провадження, здійснення якого унеможливлено внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України, а також засуджені особи, виконання покарання якими унеможливлено цими ж обставинами</p>	<p>Забезпечення завдань кримінального провадження та дотримання прав учасників кримінального провадження</p>	<p>Забезпечить належне здійснення досудового розслідування, судового провадження та виконання покарань, що було унеможливлено внаслідок тимчасової окупації окремих територій України через збройну агресію проти України</p>

**Заступник Міністра юстиції України
з питань європейської інтеграції**

Людмила СУГАК